

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ "ΚΡΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ"- ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ (ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΔΙΕΞΟΔΑ)

Στάθης Ν. Τσοτσόρος, Δρ. Μηχανολόγος - Ηλεκτρολόγος ΕΜΠ, Οικονομολόγος

Η περίοδος της απρόσκοπτης μεταπολεμικής αναπτυξιακής πορείας της διεθνούς οικονομίας φαίνεται ότι διακόπτεται οριστικά στις αρχές της δεκαετίας του '70. Η μονομερής εγκατάλειψη από τις Η.Π.Α. (Αύγουστος 1971) του συστήματος σταθερών ισοτιμιών του Bretton Woods (1944) σηματοδοτεί το ξεκίνημα μιας νέας περιόδου υπό την πίεση των διαρθρωτικών ανισορροπιών του διεθνούς οικονομικού συστήματος. Η ενεργειακή κρίση του 1974 απλά θα σφραγίσει το τέλος της εποχής της ταχείας ανάπτυξης που βασίστηκε στις φθηνές πρώτες ύλες, στα φθηνά τρόφιμα, στη φθηνή ενέργεια και στην άφθονη και φθηνή εργασία.

Η άμυνα των εθνικών οικονομιών των αναπτυσσόμενων χωρών υπό την πίεση των υψηλών τιμών ενέργειας, των υψηλών επιτοκίων, του αυξημένου κόστους εργασίας που στήριξαν το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού, θα εκφρασθεί με τη στήριξη ή προώθηση προγραμμάτων αναδιάρθρωσης και τεχνολογικού εκσυγχρονισμού του παραγωγικού δυναμικού παράλληλα με την ενίσχυση των κλάδων υψηλής τεχνολογίας, με εμφανείς επιπτώσεις στον τομέα της απασχόλησης.

Οι διαρθρωτικές μεταβολές της περιόδου αυτής, αλλά κύρια η ώθηση που δόθηκε στα ζητήματα τεχνολογίας και ενσωμάτωσης της γνώσης στους παραγωγικούς μηχανισμούς, επιτάχυναν τις διαδικασίες μετάβασης προς τη μεταβιομηχανική εποχή. Ο περιορισμός της συμμετοχής της βιομηχανίας, στη διαμόρφωση της συνολικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας και στη συνολική απασχόληση, αποτελούν εκφάνσεις του μετασχηματισμού που συντελέστηκε κατά την περίοδο αυτή.¹

Αν όμως στις βιομηχανικά αναπτυσσόμενες χώρες, ο μετασχηματισμός προωθήθηκε μέσα από μηχανισμούς αύξησης της παραγωγικότητας του τομέα της βιομηχανίας, στις λιγότερο αναπτυσσόμενες χώρες ο προωθητικός μηχανισμός στηρίχθηκε στη μειωμένη ανταγωνιστικότητα των βιομηχανικών προϊόντων, που εκτοπίστηκαν από την αγορά συμβάλλοντας ουσιαστικά στη συρρίκνωση του παραγωγικού δυναμικού, ενώ παράλληλα αποθάρρυναν νέες επενδύσεις.

Στην ελληνική περίπτωση η αποβιομηχάνιση (με την έννοια του περιορισμού της συμμετοχής, είτε της βιομηχανικής απασχόλησης στη συνολική, είτε του βιομηχανικού προϊόντος στο εγχώριο προϊόν, ή ακόμα και των δύο) δρομολογείται προτού καν ολοκληρωθεί η διαδικασία εκβιομηχάνισης. Είναι γνωστό ότι το προϊόν της μεταποίησης ως ποσοστό του Α.Ε.Π. τη μεταπολεμική περίοδο, της ανάπτυξης, που διήρκεσε ως και τις αρχές της

1. Για τα ζητήματα τεχνολογικού μετασχηματισμού και οικονομικής ανάπτυξης βλ. Βαϊτσός Κ. - Γιαννίτσας Γ. "Τεχνολογικός μετασχηματισμός και οικονομική ανάπτυξη" Αθήνα 1987.

δεκαετίας του '70, δεν ξεπερνά το 21% ποσοστό από τα χαμηλότερα στον κόσμο, ακόμα και σε σχέση με λιγότερο αναπτυγμένες χώρες.

Η ελληνική μεταποίηση εμφανιζόταν ευάλωτη στις νέες συνθήκες της δεκαετίας του '70, ιδιαίτερα μετά τις ενεργειακές κρίσεις και την επακόλουθη άνοδο των επιτοκίων. Αυξητικές πιέσεις, τόσο στο βιομηχανικό κόστος όσο και στο ύψος των τοκοχρεωλύσιων των συναλλαγματικών υποχρεώσεων, ασκήθηκαν μετά την υποχώρηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής, ενώ η σταδιακή μείωση της δασμολογικής προστασίας, ιδιαίτερα μετά την πλήρη ένταξη στην Ε.Ο.Κ., έδρασε περιοριστικά επί των κερδών.²

Την ανατροπή των εύθραυστων χρηματοοικονομικών ισορροπιών, ακολούθησε σταδιακή υπερχρέωση των επιχειρήσεων της "μεγάλης" βιομηχανίας με προφανείς τις επιπτώσεις στο τραπεζικό σύστημα. Μετά δε τη δεύτερη πετρελαιοική κρίση του 1979, το αδιέξοδο ήταν εμφανές τόσο στο βιομηχανικό κόσμο όσο και στις μεγάλες τράπεζες και κύρια στην πολιτική ηγεσία που λόγω όμως των επικείμενων εκλογών μετέθετε την όποια λύση για αργότερα.³

Η κρατική παρέμβαση.

Η παρέμβαση του κράτους με το Ν. 1386/83 αποτέλεσε μια καθυστερημένη εκδήλωση ενδιαφέροντος από πλευράς της πολιτείας, για αντιμετώπιση της εκτεταμένης υπερχρέωσης της βιομηχανίας. Η υπερχρέωση, αποτέλεσμα της μη έγκαιρης προσαρμογής στις νέες συνθήκες της δεκαετίας του '70, αποτέλεσε την κύρια έκφραση του συνολικότερου προς αντιμετώπιση ζητήματος, της διαρκώς μειούμενης ανταγωνιστικότητας μονάδων, υποκλάδων, ή και κλάδων ακόμα της βιομηχανίας.

Ο Ν. 1386/83 αποτέλεσε ένα συμβιβαστικό πλαίσιο παρέμβασης που απαιτήσε περίπου δύο χρόνια προεργασίας χωρίς στο διάστημα αυτό να επιτευχθεί ουσιαστική σύγκλιση των απόψεων των κυβερνητικών, συνδικαλιστικών και κομματικών στελεχών του κυβερνώντος κόμματος. Στο πλαίσιο του Ν. 1386/83 ιδρύθηκε ο Ο.Α.Ε. (Οργανισμός Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων) κρατικός οργανισμός με ρόλο που βρισκόταν σε μεγάλη απόσταση τόσο από τον Οργανισμό Κοινωνικοποιημένων Επιχειρήσεων (ακραία παρεμβατική άποψη) όσο και από την Εταιρεία Χαρτοφυλακίου (απλή διαχειριστική προσέγγιση).⁴ Επίσης θα πρέπει να σημειωθεί ότι, στους τραπεζικούς κύκλους λίγοι ήταν οι θιασώτες της κλασσικής άποψης αντιμετώπισης του ζητήματος στο πλαίσιο λειτουργίας των Τραπεζών και μόνο,

2. Για τα προβλήματα της ελληνικής μεταποίησης στη δεκαετία του '70 μεταξύ άλλων βλ. Ξανθάκης Μ. "Η κρίση της ελληνικής μεταποίησης και η παρέμβαση του κράτους" Αθήνα 1989.

3. Η εισαγωγή αποτελεί μέρος της εισήγησής μου με τίτλο "Βιομηχανική πολιτική σε περίοδο αποβιομηχάνισης - Η ελληνική εμπειρία 1974-1991, βάση για μια πρόταση ορόδου από την κρίση. Συμπόσιο του ΤΕΕ "Έσομοί, μέθοδοι και διαδικασίες άσκησης βιομηχανικής πολιτικής" Αθήνα 12-13 Ιουνίου 1991.

4. Η λύση της κοινωνικοποίησης των υπερχρεωμένων επιχειρήσεων υποστηριζόταν από τον Ο.Α.Ε. που αντιμετώπιζε σημαντικά οικονομικά προβλήματα από την εφαρμογή του Ν. 1172/81. Σχετικές είναι οι επιστολές του Διοικητή του Ο.Α.Ε. προς το ΚΥ.Σ.Ο.Π. (Φεβρουάριος 82) Η λύση της Εταιρείας (Τράπεζας) Χαρτοφυλακίου εμφανιζόταν ως επικρατέστερη στα τέλη του 1982 βλ. συνέντευξη και ανακοινώσεις του αρμόδιου Υπουργού Εθνικής Οικονομίας κατά το τελευταίο δεκαήμερο του Νοεμβρίου 1982 στον Αθηναϊκό τύπο. Τέλος θα πρέπει να αναφερθεί η αντίθεση του Υπουργού Οικονομικών Δ. Κουλουριάνου σε κάθε είδους κρατική παρέμβαση, βλ. Ναυτεμπνεύση 1-3-1983

ενώ η ΕΤΕ αδυνατώντας να αντιμετωπίσει το βάρος των επισφαλών βιομηχανικών δανείων, (τα οποία τον Ιούλιο του 1983 ανέρχονταν στο ύψος των 150 δισ. δρχ. περίπου και αποτελούσαν το 52% της συνολικής χρηματοδότησης της Τράπεζας προς τη βιομηχανία) έθεσε, επίσημα, από το Νοέμβριο του 1983, προς την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας το ζήτημα ανάληψης από το κράτος, μέσω του υπό λειτουργία ΟΑΕ, του μεγαλύτερου μέρους των βιομηχανικών δανείων.⁵

Οι απόψεις της Διοίκησης της ΕΤΕ παρουσιάζονται στην πολιτική ηγεσία στην από 24 Νοεμβρίου 1983 σχετική επιστολή.

"Απόψη της Διοίκησης της Εθνικής Τράπεζας είναι ότι η εξαιρετικά επικίνδυνη αυτή πορεία είναι δυνατό ακόμα και σήμερα να ανακοπεί με κατάλληλα μέτρα και ευθύς αμέσως να μπουν οι βάσεις μιας διαδικασίας που θα οδηγήσει στην τελική εξυγίανση της Τράπεζας. Για το σκοπό όμως αυτό είναι περισσότερο από αναγκαία η βοήθεια του Κράτους προς την Τράπεζά μας. Προς την κατεύθυνση αυτή είναι δυνατό να συμβάλει σημαντικά ο νέος Οργανισμός Οικονομικής Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων, εφόσον βέβαια λειτουργήσει έγκαιρα και κατάλληλα.

Συγκεκριμένα ο Οργανισμός μπορεί να εκδόσει ομόλογα, εγγυημένα από το Κράτος, τα οποία θα αγοράσουν οι Τράπεζες. Το προϊόν των ομολόγων θα διατεθεί από τον Οργανισμό για την εξαγορά μετοχών-θα έχει προηγηθεί όπου χρειάζεται η μετοχοποίηση δανείων- και δανείων των προβληματικών επιχειρήσεων που έχουν στα χέρια τους οι τράπεζες. Με τον τρόπο αυτό, ενώ δεν θίγεται η ρευστότητα των τραπεζών και του οργανισμού, ενισχύεται σημαντικά η φερεγγυότητα των τραπεζών και ταυτόχρονα επιτυγχάνεται η κοινωνικοποίηση επιχειρήσεων οι οποίες έχουν ακατάλληλη διοίκηση. Για να συμβεί όμως αυτό θα πρέπει ο οργανισμός να προικοδοτείται ετησίως με ένα αξιόλογο ποσό από το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, για να καταβάλει τόκο επι των ομολόγων του, ίσο προς το κόστος των καταθέσεων των τραπεζών.

Απόψη της Εθνικής Τράπεζας είναι ότι η δαπάνη αυτή είναι καθαρά επενδυτική και μάλιστα πρώτης προτεραιότητας, κάτω από τις σημερινές συνθήκες. Εφόσον ο ιδιωτικός τομέας είναι απρόθυμος να αναλάβει νέα επενδυτικά σχέδια και ο δημόσιος όχι εντελώς έτοιμος για να τον υποκαταστήσει, η δαπάνη για την καταβολή τόκων από τα ομόλογα αποτελεί στην ουσία επιδότηση με σκοπό να αποτρέψει την αναστολή λειτουργίας- ή και να επιτρέψει την επαναλειτουργία παλαιού επενδυμένου κεφαλαίου- το οποίο σήμερα αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, λόγω του υπέρμετρου χρηματοδοτικού βάρους που φέρει ενώ από πλευράς τεχνολογίας και ύπαρξης αγοράς είναι βιώσιμο. Παράλληλα η ίδια δαπάνη θα ανακόψει την πορεία προς την καταστροφή του πιστωτικού συστήματος, επειδή θα σταματήσει κατά το μεγαλύτερο μέρος του τον αυτοδύναμο πολλαπλασιασμό τελειώς ακάλυπτων απαιτήσεων των τραπεζών".

Η συνολική, ουσιαστικά, μετακίνηση του βάρους των επισφαλών απαιτήσεων από την Εθνική Τράπεζα στο κράτος αποτέλεσε βασικό σημείο τριθής μεταξύ Διοίκησης ΕΤΕ και Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας όπως παρουσιάζεται αφ' ενός μεν στον τύπο της εποχής αφ' ετέρου δε στη σχετική αλληλογραφία που προηγείται της ουσιαστικής ενεργοποίησης του ΟΑΕ.

Διαφωτιστική είναι η απαντητική επιστολή του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας προς τον Διοικητή της ΕΤΕ της 8ης Μαρτίου 1984.

5. Ε.Τ.Ε. Επιστολή του Διοικητή με ημερομηνία 24 Οκτωβρίου 1983 προς τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας σελ. 2.

*Σχετικά με το θέμα των υπερχρεωμένων επιχειρήσεων θέλω να σου επισημάνω ορισμένα σημεία της Κυβερνητικής Πολιτικής, μέσα στα πλαίσια του Νόμου 1386, που άπτονται θεμάτων που αφορούν την Εθνική Τράπεζα.

Πρώτον, οι επιχειρήσεις που έχουν υπαχθεί στο Νόμο 1386 και που η Γνωμοδοτική Επιτροπή τις θεωρεί κατ' αρχήν βιώσιμες, πρέπει να χρηματοδοτηθούν από Τράπεζες. Επειδή ο ελάχιστος όρος βιωσιμότητας είναι ότι η διάθεση των προϊόντων της εταιρείας καλύπτει το λειτουργικό κόστος της παραγωγής και τα τοκοχρεωλύσια των νέων δανείων και επειδή η εξυπηρέτηση αυτών των δανείων έχει προνομιακή θέση στις απαιτήσεις τρίτων έναντι της εταιρείας, αυτή η χρηματοδότηση προωθεί την Εθνική Οικονομία, αλλά συγχρόνως ικανοποιεί και αυστηρά τραπεζικά κριτήρια δανειοδότησης. Με αυτή την ευκαιρία, θα ήθελα να τονίσω και εσύ συμφωνείς- ότι σήμερα οι προβληματικές υποχρηματοδοτούνται.

Δεύτερον, η εξυγίανση της κάθε μιας επιχείρησης που έχει υπαχθεί στο Νόμο 1386 είναι πρωταρχικό μέλημα των προσωρινών διοικητικών συμβουλίων. Η μορφή και ο ρυθμός επίτευξης της εξυγίανσης βρίσκονται σε σχέση αλληλοεξάρτησης με τους όρους ρυθμίσεων παλαιών χρεών. Οι όροι ρυθμίσεων παλαιών χρεών (που συμπεριλαμβάνουν και μετοχοποίηση τους) δεν θα είναι επαχθείς για την Εθνική Τράπεζα. Για να επιτευχθεί αυτό, ο ΟΑΕ είναι σε θέση να αναλάβει μέρος του κόστους της ρύθμισης.

Τρίτον, σε στενή συνεργασία με το Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, θα εξετάσουμε την πορεία των εργασιών της Εθνικής Τράπεζας για να εντοπίσουμε τα μέτρα που θα ληφθούν από την ίδια την Τράπεζα, από τις νομοματικές αρχές και από την Κυβέρνηση ούτως ώστε να αντιμετωπισθεί επιτυχώς το πρόβλημα των ελλειμμάτων στους ισολογισμούς της Τράπεζας.

Το πρώτο Δ.Σ. του Ο.Α.Ε. διορίσθηκε την 27-3-1984 ενώ στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της σχετικής Γραμματείας του ΥΠ.ΕΘ.Ο. (Γ.Ο.Α.Ε.) στη διάρκεια του 1983 είχαν ενταχθεί στις διατάξεις του Ν. 1386/83 δέκα οκτώ (18) επιχειρήσεις⁶

Μέχρι και το α' εξάμηνο του 1984, υπό την πίεση κύρια των συνδικαλιστών αλλά και των κομματικών στελεχών, ιδιαίτερα των περιοχών όπου λειτουργούσαν οι βιομηχανικές μονάδες, ο αριθμός των επιχειρήσεων που υπήχθησαν στις διατάξεις του Ν. 1386/83 υπό τη "διοίκηση" του Ο.Α.Ε. (που δεν απασχολούσε μέχρι τότε ούτε έναν υπάλληλο), έφθασαν στις 34 επιχειρήσεις. Οι επιχειρήσεις αυτές απασχολούσαν 25.000 περίπου εργαζόμενους, οι δε ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις των έφθαναν στο ύψος των 156,2 δισ. δρχ.⁷

Οι αποφάσεις ένταξης προέβλεπαν αναστολή των χρεών, άρα και των τυχόν δώξεων εις βάρος των παλαιών ιδιοκτητών-διαχειριστών, που είχαν κάθε λόγο να μην αντιτίθενται στις αποφάσεις, τις οποίες εκ του ασφαλούς προσέβαλαν στα δικαστήρια, σε επόμενες περιόδους.

Η παντελής έλλειψη προετοιμασίας, υλικοτεχνικής υποδομής και εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, για το σχεδιασμό και τη διαχείριση μιας εκ των πλέον σημαντικών κρατικών παρεμβάσεων της σοσιαλιστικής κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, σε συνδυασμό με τις έντονες εσωκομματικές και εσωκυβερνητικές αντιθέσεις, που κύρια-εκφράζονταν με την διαρκή αντιπαράθεση του ΥΠ.ΕΘ.Ο. και της κρατικής Ε.Τ.Ε., λειτούργησαν εξ αρχής αρνητικά για την αποτελεσματική προώθηση της παρέμβασης.

6. Στοιχεία Γ.Ο.Α.Ε.

7. Στοιχεία Ο.Α.Ε.

Αν στα παραπάνω προστεθεί η αρνητική υποδοχή του εγχειρήματος από τον τύπο και οι μη ορθά εκτιμημένες αντιδράσεις των διαπλεκομένων συμφερόντων (ιδιοκτήτες-οικονομικά συμφέροντα-κρατική γραφειοκρατία-τραπεζικό σύστημα-πολιτικά κόμματα-ομάδες εργαζομένων) το περιβάλλον του όλου εγχειρήματος μόνο θετικό δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί και σε καμία περίπτωση δεν ήταν δυνατό να βελτιωθεί σημαντικά πολύ περισσότερο δε να ανατραπεί.

Οι βασικοί άξονες της πολιτικής για την υποπερίοδο 1983-1985 όπως αυτή εκφραζόταν από τον αρμόδιο Υπουργό ΥΠ.ΕΘ.Ο. Γεράσιμο Αρσένη συνοψίζονταν :

- στη λειτουργία και εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων εκείνων που απηλλαγμένες από τα παλαιά χρέη ήσαν σε θέση να ανταποκριθούν αυτοδύναμα στις απαιτήσεις της αγοράς.
- στη διατήρηση υπο τον "κρατικό" έλεγχο των εταιρειών στρατηγικής σημασίας (όπως η έννοια τότε προσδιοριζόταν στις διακηρύξεις του ΠΑΣΟΚ)
- στη μεταβίβαση στον ιδιωτικό τομέα μετά την εξυγίανση των λοιπών επιχειρήσεων.

Η πλήρης απαλλαγή από τα παλαιά χρέη, αποτέλεσε προνομιακή μεταχείριση για τις επιχειρήσεις του Ο.Α.Ε., σε σχέση με τις αντίστοιχες επιχειρήσεις των επι μέρους κλάδων, που εμφανίζονταν ιδιαίτερα επιβαρυνμένες, λόγω των εξελίξεων της δεκαετίας του '70. Παρά όμως τις ευνοϊκές ρυθμίσεις, τα αποτελέσματα χρήσης των επιχειρήσεων για το 1984, προδιαγράφονταν ζημιογόνα και απόκλυπταν την οδυνηρή πραγματικότητα, ότι οι επιχειρήσεις χωρίς τεχνολογικό εκσυγχρονισμό, οργανωτική αναδιάρθρωση και ικανό management όχι μόνο δεν εξυπηρετούσαν τα παλαιά χρέη, αλλά και μετά την επιβολή χρεωσताσίου δημιουργούσαν νέες οφειλές. Μετά απ'αυτή τη διαπίστωση, διακόπηκε ουσιαστικά η ένταξη νέων επιχειρήσεων στον ΟΑΕ.⁸

Η αδυναμία εξυπηρέτησης των παλαιών οφειλών (176 δισ. δρχ.) όπως προαναφέρθηκε, είχε σοβαρές επιπτώσεις για τις κρατικές τράπεζες και ιδιαίτερα για την Ε.Τ.Ε., όπου ήταν συγκεντρωμένο το 82,1% των τραπεζικών οφειλών. Οι επιπτώσεις αφορούσαν αφ' ενός μεν την απώλεια των πιστωτικών κεφαλαίων στην περίπτωση που δεν "ρυθμιζονταν", αφ' ετέρου δε την πίεση επι των αποτελεσμάτων χρήσης λόγω της αναστολής ή διαγραφής των τόκων που αντιστοιχούσαν στα παλαιά χρέη.⁹

Οι πιέσεις της διοίκησης της ΕΤΕ προς την πολιτεία με την "απειλή" της εμφάνισης αρνητικών αποτελεσμάτων χρήσης, (Δεκέμβριος 1984) είχαν ως αποτέλεσμα την υπογραφή σειράς υπουργικών αποφάσεων που προέβλεπαν συνέχιση του "λογισμού" των τόκων επι των "χρεών" παρά την αναστολή της υποχρέωσης καταβολής των. Ήταν το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση επιβολής της πολιτικής της ΕΤΕ με βασικό άξονα τη μεταβίβαση του βάρους των "χρεών" από το τραπεζικό σύστημα στο κράτος.

Η αδυναμία εξυπηρέτησης, σε μεγάλο βαθμό, ακόμα και των νέων κεφαλαίων κίνησης, αφ' ενός μεν, δημιουργούσε πρόσθετες χρηματοδοτικές ανάγκες για κάλυψη των νέων

8. Δημοσιοποίηση της "διαπίστωσης" αυτής βλ. σε άρθρο του τότε Διευθυντός Συμβούλου του ΟΑΕ στην εφημερίδα ΕΞΠΡΕΣ, στο ειδικό αφιέρωμα για τη βιομηχανία της 17-7-1985 Τσοτσόρος Στάθης "Προβληματικές : από τη σωστή διαχείριση στο επενδυτικό και τεχνολογικό άλμα"

9. Για την πρώτη περίοδο της παρέμβασης βλ. Τσοτσόρος Στάθης "Οι προβληματικές επιχειρήσεις και η παρέμβαση με το Ν. 1386/83" Αθήνα 1985 περιορισμένη δακτυλογραφημένη έκδοση

ζημιών, αφ' ετέρου δε, επιβεβαίωνε την οριστική απώλεια των επισφαλών τραπεζικών χρηματοδοτήσεων του παρελθόντος. Η πολιτική της μη άμεσης επίλυσης του προβλήματος των τραπεζών, είχε ως συνέπεια την αρνητική των στάση στο όλο εγχείρημα, που εκφραζόταν αφ' ενός μεν, με την υποχρηματοδότηση των επιχειρήσεων ακόμα και σε εγγυημένα κεφάλαια κίνησης¹⁰, αφ' ετέρου δε στην παρελκυστική των τακτική σε ζητήματα ρύθμισης των παλαιών χρεών. Από το πρώτο εξάμηνο του 1985 στο πλαίσιο διαπραγματεύσεων του Ν. 1386/83 μεταξύ πιστωτών παλαιών ιδιοκτητών και ΟΑΕ, οι εκπρόσωποι της ΕΤΕ, διατύπωναν με σαφήνεια την αδυναμία ικανοποιητικής συμμετοχής σε ρυθμίσεις των "επισφαλών" απαιτήσεων, προδιαγράφοντας την πορεία προς τη συνολική, ουσιαστικά, μετοχοποίηση και μεταβίβαση του βάρους στο κράτος.¹¹

Η μετοχοποίηση αποτέλεσε το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση της εξυγίανσης των επιχειρήσεων με βασική προϋπόθεση ότι θα συνοδευόταν από κατά περίπτωση επιχειρηματικό σχέδιο οργανωτικής αναδιάρθρωσης, περιορισμού της απασχόλησης και επενδύσεων τεχνολογικού εκσυγχρονισμού και αναπροσανατολισμού των επιχειρήσεων.

Με βάση τις μελέτες βιωσιμότητας που κατάρτισαν οι υπηρεσίες του Ο.Α.Ε. κατά το πρώτο εξάμηνο του 1985, "βιώσιμες" ή "οριακά βιώσιμες" με την έννοια ότι η επιχείρηση "επιτυγχάνει νεκρό σημείο κύκλου εργασιών χωρίς να ληφθούν υπόψη τα παλαιά (προ της ένταξης) χρηματοοικονομικά έξοδα" κρίνονταν (με ελαστικά κριτήρια δέκα εννέα (19) εταιρείες στις οποίες ήταν συγκεντρωμένο το 23,6% των συνολικών υποχρεώσεων και το 20,4% των απασχολούμενων. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι στις εταιρείες αυτές ήταν συγκεντρωμένο το 19,3% του συνόλου των τραπεζικών οφειλών. Με πλέον αυστηρά κριτήρια (μη αισιόδοξα σενάρια) μόλις πέντε (5) επιχειρήσεις μπορούσαν να χαρακτηρισθούν βιώσιμες. Οι επιχειρήσεις αυτές απασχολούσαν μόλις 2.720 εργαζόμενους και συγκέντρωναν 17,4 δισ. δρχ. παλαιές υποχρεώσεις δηλαδή ποσοστό 9,9% των συνολικών.¹²

Με την εμπειρία ενός χρόνου λειτουργίας, των αποτελεσμάτων των μελετών βιωσιμότητας και των αδιεξόδων διαπραγματεύσεων μεταξύ πιστωτών και μετόχων, ο ΟΑΕ κατήρτισε συνολική πρόταση πολιτικής και ενεργειών καθώς και επιχειρησιακών κατά περίπτωση σχεδίων που τέθηκαν υπόψη της πολιτικής ηγεσίας.¹³

Οι προτάσεις του ΟΑΕ όσον αφορά τις γενικές αρχές των ρυθμίσεων αποτέλεσαν τη βάση της απόφασης του ΑΣΟΠ (14-10-1985) που προβλήθηκε ως "νέα" πολιτική για τις προβληματικές επιχειρήσεις. Αμέσως μετά την ανακοίνωση της "νέας" πολιτικής, αντικαταστάθηκε η Διοίκηση του ΟΑΕ και εντός δύο μηνών το σύνολο των Διοικητικών Συμβουλίων των επιχειρήσεων που διέθεταν μια στοιχειώδη εμπειρία περί τα ζητήματα

10. Για το ζήτημα αυτό βλ. Τσοτσόρος Στάθης ο.π. σελ. 37 και εξής.

11. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του εκπροσώπου της ΕΤΕ στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για την επίτευξη συμφωνίας μεταξύ πιστωτών και ΟΑΕ για τις επιχειρήσεις του Ομίλου Σκαλιστήρη στις 26-2-1985, σύμφωνα με την οποία :

α. Η Τράπεζα δεν έχει περιθώρια για μεγάλες μετοχοποιήσεις

β. Πρέπει να αποκλειστεί παραγραφή χρεών

Πρακτικό συνάντησης εκπροσώπων ΕΤΕ και ΟΑΕ της 26-2-85.

12. Στοιχεία ΟΑΕ

13. ΟΑΕ επιστολή με αρ. πρωτ. 8324/24-9-1985 προς την Υφυπουργό Βιομηχανίας κ. Β. Παπανδρέου.

Στο πλαίσιο υλοποίησης της πολιτικής και στη διάρκεια του 1986 καταρτίστηκαν "νέες" μελέτες βιωσιμότητας για τις εταιρείες του ΟΑΕ. Με τις νέες μελέτες επαναβεβαιώθηκαν τα γνωστά συμπεράσματα περί της αδυναμίας εξόφλησης τμήματος των παλαιών οφειλών και επανακαταρτίστηκε ο πίνακας βιώσιμων και μη βιώσιμων εταιρειών. Σύμφωνα με τις ανακοινώσεις της Διοίκησης του ΟΑΕ (4-12-86) είκοσι μία (21) προβληματικές κρίθηκαν βιώσιμες, πέντε (5) στρατηγικής σημασίας ■ και δέκα εννέα (19) μη βιώσιμες. Για τις μη βιώσιμες που θα οδηγούνταν στην εκκαθάριση και στο πλαίσιο αντιμετώπισης του κοινωνικού προβλήματος, εξαγγέλθηκε μια δέσμη μέτρων, αποζημιώσεων και επιδοτήσεων. Ταυτόχρονα αναγγέλθηκε και η λειτουργία του ΟΑΕ ως Εταιρείας Χαρτοφυλακίου (Holding Company).

Η πολιτική για τις βιώσιμες επιχειρήσεις εκφράστηκε με :

1. τη συμμετοχή του ΟΑΕ στο μετοχικό κεφάλαιο των εταιρειών σύμφωνα με σχετικές αποφάσεις του Δ.Σ. και
2. την ανάθεση σε εξωτερικούς συμβούλους μελετών αξιολόγησης των εταιρειών με στόχο την εκτίμηση τόσο της αξίας των παγίων όσο και της μετοχής κάθε εταιρείας, με προοπτική την διάθεση μετοχών στο χρηματιστήριο.

Οι συμμετοχές του ΟΑΕ στο κεφάλαιο των "βιώσιμων" επιχειρήσεων την 31-12-1986 ανέρχονταν στο ύψος των 52.104 εκατ. δρχ., αφορούσαν δέκα εννέα (19) επιχειρήσεις και με βάση την ισχύουσα νομοθεσία είχε ήδη μειωθεί η αξία των κατά 35.131 εκατομμύρια δρχ. ή ποσοστό 67,42%¹⁴

Στη διάρκεια του 1987, και σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 5 του Ν. 1386/83, εγκρίθηκαν με υπουργική απόφαση οι "συμφωνίες σχετικά με την επιβίωση" των "βιώσιμων" επιχειρήσεων. Οι συμφωνίες προέβλεπαν μετοχοποίηση στο σύνολο σχεδόν των υποχρεώσεων ενώ το υπόλοιπο μετατρεπόταν στη μορφή μακροπρόθεσμων τοκοχρεωλυτικών δανείων προς τις τράπεζες και τον ΟΑΕ. Το μεγαλύτερο μέρος των νέων μετοχών περιήλθε στον ΟΑΕ έναντι ομολόγων ίσης αξίας, διάρκειας οριζομένης κατά περίπτωση, με επιτόκιο 16% και εξόφληση του κεφαλαίου σε ισόποσες ετήσιες δόσεις. Την 31-12-1987 οι συμμετοχές του ΟΑΕ στις επιχειρήσεις ανέρχονταν στο ύψος των 137.810 εκατομμυρίων δρχ. και με βάση την ισχύουσα νομοθεσία η αξία των είχε μειωθεί κατά 29.613 εκατ. δρχ.¹⁵

Η μετοχοποίηση του συνόλου σχεδόν των υποχρεώσεων αποτελεί τον κανόνα των ρυθμίσεων που πραγματοποιήθηκαν. Η υλοποίηση όμως της πολιτικής της μετοχοποίησης δεν συνοδεύθηκε, πλην εξαιρέσεων, από τις αναγκαίες οργανωτικές και εκουγχρονιστικές παρεμβάσεις έτσι ώστε οι επιπτώσεις της να περιορισθούν στην επίλυση μέρους του προβλήματος του πιστωτικού συστήματος. Η πολιτική των μετοχοποιήσεων χωρίς ταυτόχρονη προώθηση επιχειρησιακού σχεδίου, οργανωτικής αναδιάρθρωσης και τεχνολογικού εκουγχρονισμού, όπως θα έπρεπε να αναμένεται, είχε ως αποτέλεσμα τη συσσώρευση νέων ζημιών, την αδυναμία εξόφλησης των τόκων των ομολόγων και την

14. Σ.Ο.Λ. Έκθεση ελέγχου επί του ισολογισμού και των αποτελεσμάτων χρήσης 1986 της ΑΕ "Όργανισμός Οικονομικής Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων" Αθήνα, 1987 σ.10-11

15. Σ.Ο.Λ. Έκθεση ελέγχου επί του ισολογισμού και των αποτελεσμάτων χρήσης 1987 της ΑΕ "Όργανισμός Οικονομικής Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων" Αθήνα 1988 σελ. 11,12

απορρόφηση από τον ΟΑΕ νέων βραχυπρόθεσμων χρηματοδοτήσεων προς τις επιχειρήσεις του.

Στις 31-12-1989 οι συμμετοχές του ΟΑΕ στις εταιρείες ανέρχονταν στο ύψος των 162.158 εκατ. δρχ. Από το ποσό αυτό τα 144.795 εκατ. δρχ. αφορούσαν συμμετοχές σε "βιώσιμες" επιχειρήσεις του Ν. 1386/83, η αξία των οποίων ήταν μειωμένη κατά 85.202 εκατ. δρχ. ή ποσοστό 58,84% με βάση τη λογιστική αξία των εταιρειών την αυτή ημερομηνία.¹⁶

Οι μακροπρόθεσμες απαιτήσεις του ΟΑΕ κατά των συνδεδεμένων επιχειρήσεων ανέρχονταν (31-12-1989) σε 7.087 εκατ. δρχ. και οι βραχυπρόθεσμες απαιτήσεις σε 95.160 εκατ. δρχ.

Τα πληρωτέα ομόλογα (31-12-1989) ανέρχονταν στο ύψος των 139.183 εκατ. δρχ. εκ των οποίων 25.165 εκατ. δρχ. ήταν ληξιπρόθεσμες δόσεις, 45.744 εκατ. δρχ. οι ληξιπρόθεσμοι τόκοι και 8.903 εκατ. δρχ. δόσεις πληρωτέες στην επόμενη χρήση.

Οι υποχρεώσεις του ΟΑΕ προς τις τράπεζες και χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς ανέρχονταν στο ύψος των 158.438 εκατ. δρχ. και το ύψος των εγγυητικών επιστολών έκδοσης ΟΑΕ υπέρ των επιχειρήσεων του Ν. 1386/83 σε 55.552 εκατ. δρχ.

Θα πρέπει τέλος να αναφερθεί ότι οι επιχορηγήσεις του Δημοσίου προς τον ΟΑΕ ανέρχονταν συνολικά σε 62.914 εκατ. δρχ.¹⁷

Δύο περίπου χρόνια μετά τις μετοχοποιήσεις των υποχρεώσεων, οι "μεγάλες" επιχειρήσεις, πλην της Αθηναϊκής Χαρτοποιίας και της ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ, συνέχιζαν τη ζημιογόνο πορεία τους, ενώ κανόνες για τις λοιπές "βιώσιμες" ήταν η συσσώρευση ζημιών. Η διετία 1987-1988, με εξαίρεση τις αλλαγές προσώπων στο επίπεδο της πολιτικής ηγεσίας και των διοικήσεων του Ο.Α.Ε. και των επιχειρήσεων, χαρακτηρίζεται από την περιορισμένη κινητικότητα στα ζητήματα τόσο των βιώσιμων αλλά και των μη βιώσιμων εταιρειών.

Η πολιτική μεταβολή του καλοκαιριού του 1989, επίσης, δεν είχε άμεσες επιπτώσεις στη διαχείριση του όλου ζητήματος (19-7-89). Παρά τη φραστική οξύτητα των δηλώσεων της περιόδου και την έντονη σκανδαλολογία, η πολιτική για τις προβληματικές και υπερχρεωμένες επιχειρήσεις, όπως συναινετικά εκφράσθηκε στη γνωστή "πρόταση Γιάνναρου" (4-2-90) παρέμενε στο πλαίσιο της προηγούμενης πολιτικής (επιχειρήσεις στρατηγικής σημασίας-πώληση μετοχών μέσω του χρηματιστηρίου-εξυγίανση οριακών εταιρειών και πώληση στους ιδιώτες) προτείνοντας επι πλέον μια πλέον επεξεργασμένη δέσμη μέτρων για επανένταξη των απολυομένων στο παραγωγικό σύστημα.¹⁸

Στο πλαίσιο της πολιτικής αυτής στις 21-3-90 (ανατέθηκε η αποτίμηση της αξίας οκτώ (8) επιχειρήσεων μεταξύ των οποίων και της ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ σε Τράπεζες και επενδυτικούς οργανισμούς).¹⁹

16. Σ.Ο.Α. Έκθεση ελέγχου επί του ισολογισμού και των αποτελεσμάτων χρήσης 1989 της ΑΕ "Όργανισμός Οικονομικής Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων" Αθήνα 1990 σελ. 16-18.

17. Σ.Ο.Α. ο.π. σ. 19-21, 36-37.

18. Για την "πρόταση Γιάνναρου" βλ. Καλογίτρου Γιάννης Προβληματικές δομές στην ελληνική βιομηχανία : η δημιουργία και οι απόπειρες αντιμετώπισης του προβλήματος. Δημόσιες και ιδιωτικές στρατηγικές στο συλλογικό τόμο "Βιομηχανική και Τεχνολογική Πολιτική στην Ελλάδα" Επιμέλεια Γιαννίτση Τ. Θεμέλιο 1993 σ. 161 και εξής. Επίσης βλ. Κακουλίδου Ειρήνη Προβληματικές : το τελικό σχέδιο, τα σημεία συμφωνίας των κομμάτων και η "εισήγηση Γιάνναρου". Καθημερινή 4-2-1990.

19. Κακουλίδου Ειρήνη Ανατέθη η αποτίμηση της αξίας 8 προβληματικών. Καθημερινή 21-3-1990.

Ουσιαστική μεταβολή θα σημειωθεί μετά το εκλογικό αποτέλεσμα του Απριλίου 1990, την άνοδο στην εξουσία της κυβέρνησης της Ν.Δ. και την προώθηση της πολιτικής των αποκρατικοποιήσεων.

Η "αποκρατικοποίηση"

Η κρατική παρέμβαση με το Ν. 1386/83 στο χώρο της βιομηχανίας την περίοδο 1983-1989 είχε ως αποτέλεσμα την 31-12-1989 να βρίσκονται υπό τον "κρατικό" Ο.Α.Ε. 37 επιχειρήσεις. Η κρατική συμμετοχή, κατά κανόνα ήταν μεγαλύτερη του 50% και είχε άμεσο κόστος 1622 δια. δρχ.²⁰

Η κυβέρνηση της Ν.Δ. (Απρίλιος 1990) προέβαλε την "αποκρατικοποίηση" ως μία εκ των βασικών της πολιτικών επιλογών και άμεσα κατήρτισε κατάλογο των προς αποκρατικοποίηση φορέων του δημοσίου στον οποίο συμπεριλαμβανόταν ακόμα και το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών καθώς και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Στον τομέα της βιομηχανίας η "αποκρατικοποίηση" αφορούσε, κατά προτεραιότητα, τις εταιρείες του ΟΑΕ, τις θυγατρικές ή ελεγχόμενες από τις Τράπεζες βιομηχανίες καθώς και οργανισμούς όπως ο ΟΤΕ.

Η πολιτική της αποκρατικοποίησης όπως αυτή εκφράσθηκε στις προγραμματικές δηλώσεις της 24-4-1990 και στις πρώτες κυβερνητικές ανακοινώσεις (18-5-1990) προέβλεπε: μεταβίβαση στον ιδιωτικό τομέα ή την εκκαθάριση για το σύνολο των εταιρειών του ΟΑΕ καθώς και των θυγατρικών των τραπεζών. Το πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων θα άρχιζε μέσα στον Ιούνιο του 1985 και οι είκοσι οκτώ (28) "θιγόμενες" επιχειρήσεις του ΟΑΕ μετά από αξιολόγηση από ειδικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ή τράπεζες θα μπορούσαν να εισαχθούν στο χρηματιστήριο, να πωληθούν σε ιδιώτες ή να οδηγηθούν στην εκκαθάριση. Για τις θυγατρικές των τραπεζών οι αποφάσεις θα λαμβάνονταν από τις Διοικήσεις των τραπεζών. Ταυτόχρονα αναγγέλθηκε η δημιουργία συντονιστικού οργάνου για την παρακολούθηση των αποκρατικοποιήσεων.²¹

Το εγχείρημα της "αποκρατικοποίησης" εξίσου δύσκολο και ίσως πλέον περίπλοκο από αυτό της "εξυγιάνσης" που κατέληξε στην "κρατικοποίηση" των προβληματικών επιχειρήσεων, στη διάρκεια της δεκαετίας του 80, αποτέλεσε σημείο αιχμής της πολιτικής της κυβέρνησης, πολιτική που ευθύς εξ αρχής προωθήθηκε χωρίς σχέδιο, μηχανισμούς και θεσμούς και διακρινόταν από τη γνωστή τάση των πολιτικών για υπεραπλούστευση, είτε λόγω άγνοιας, είτε λόγω κοντόφθαλμων σκοπιμοτήτων.²²

20. Σ.Ο.Λ ο.π. υπαο. 19 α. 16-18

21. Κατσαρός Νίκος. Από τον Ιούνιο το πρόγραμμα της αποκρατικοποίησης. Κέρδος 15-5-1990 επίσης Ναυτεμπορική 9-5-1990 "Καθορίστηκαν οι διαδικασίες για τη ρύθμιση του θέματος των προβληματικών επιχειρήσεων και των υπερχρεωμένων"

22. Για την εμπειρία, τις πρακτικές, τα προβλήματα της ιδιωτικοποίησης δημοσίων επιχειρήσεων στην Αγγλία, βλ. Matthew Bishop-John Kay "Does privatization work? Lessons from the UK" Center for Business Strategy, London Business School 1988 όπου και σχετική βιβλιογραφία σ. 91-93. Κριτική στο πρόγραμμα αποκρατικοποίησης μεταξύ άλλων βλ. ειδικό αφιέρωμα του Οικονομικού Ταχυδρόμου της 24 Μαΐου 1990 και ιδιαίτερα Χαϊκάλης Στάθης Στο "σφμπρ" ...έτσι... δίχως πρόγραμμα. Οικονομικός Ταχυδρόμος 24 Μαΐου 1990 σελ. 20-21.

Οι εταιρείες του Ο.Α.Ε. (αν περιορισθούμε μόνο σε αυτές) συγκέντρωναν το 1/3 περίπου των ιδίων κεφαλαίων της ελληνικής βιομηχανίας, οι δε πωλήσεις τους ανέρχονταν το 1989 στα 191,4 δισ. δρχ. εκ των οποίων τα 66 δισ. δρχ. ήταν εξαγωγές²³. Τα μεγέθη ήταν ιδιαίτερα σημαντικά για την ελληνική οικονομία και ανάλογος έπρεπε να ήταν ο χειρισμός του ζητήματος. Ιδιαίτερα μάλιστα όταν το νέο κύμα υπερχρεωμένων επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα πίεζε ασφυκτικά για μια ακόμα φορά τον τραπεζικό χώρο.

Αναφέρουμε τις περιπτώσεις των επιχειρήσεων :
BOMBYΞ, BOMBYΚΡΥΛ-ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΗ ΧΑΛΥΨ-ΑΙΓΑΙΟ- ΤΣΙΜΕΝΤΑ ΧΑΛΚΙΔΟΣ-ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΙΑ ΑΘΗΝΩΝ με χρέη της τάξης των 150 δισ. δρχ. που αποτελούσαν την κορυφή του παγόβουνου 130 υπερχρεωμένων επιχειρήσεων με χρέη 500 δισ. δρχ. περίπου, σύμφωνα με έκθεση του Υπουργείου Βιομηχανίας²⁴

Η κρίση στη βιομηχανία είχε γενικευθεί . Πολλοί μάλιστα μελετητές εξέφραζαν την άποψη ότι "το τραίνο" της παραδοσιακής εκβιομηχάνισης έχει οριστικά χαθεί.²⁵ Η αδυναμία έγκαιρης διεύρυνσης της αγοράς καθώς και η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των επι μέρους συντελεστών κόστους (πρώτες ύλες, εργατικά, ενέργεια, γενικά βιομηχανικά έξοδα, έξοδα διοίκησης και διάθεσης, χρηματοπιστωτικά έξοδα, αποσβέσεις) λόγω της χαμηλής παραγωγικότητας του συνολικού παραγωγικού ιστού της ελληνικής οικονομίας αναφέρονταν σαν κύριες αιτίες της βιομηχανικής κρίσης.²⁶

Αντί όμως μιας συστηματικής και συντονισμένης προσπάθειας δημοσίου και ιδιωτικού τομέα σε ένα πλαίσιο κοινής δράσης συμφωνημένο από τις παραγωγικές τάξεις ώστε να εξασφαλίζεται η μεγιστοποίηση της προσπάθειας των περιορισμένων δυνάμεων, της ελληνικής οικονομίας, η κυβέρνηση επέλεξε την πολιτική των άμεσων αποκρατικοποιήσεων, με εισπρακτικό προσανατολισμό, που για κάθε νηφάλιο αναλυτή ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία λόγω αντικειμενικών δυσκολιών που απαιτούσαν εκτός των άλλων σοβαρή προετοιμασία, σχεδιασμό και γνώση της διεθνούς εμπειρίας.

Με το "αναπτυξιακό" νομοσχέδιο (Ν. 1892/90) και στη συνέχεια με το Ν. 2000/91) προωθήθηκαν ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση της κρίσης υπερχρέωσης (άρθρα 44-49) οι οποίες υπό την πίεση των κομματικών εξαγγελιών για ταχύτατη απαλλαγή από τις προβληματικές και υπερχρεωμένες επιχειρήσεις, αφ' ετέρου δε στο πλαίσιο μιας υπεραπλουστευμένης θέσης "η ιδιωτική πρωτοβουλία και μόνο είναι η λύση" περιόριζαν το θέμα στο επίπεδο λογιστικών ρυθμίσεων, δεσμευτικών και για το δημόσιο (άρθρο 44) ή ειδικών εκκαθαρίσεων (άρθρο 46) και διαγραφών χρεών σε βάρος του δημοσίου (άρθρο 49) ενέργειες τις οποίες κατά την προσφιλή τακτική της περιόδου προβλεπόταν να επικυρώνει το εφετείο.

23. Νικολάου Νίκος Πιόκς θα κόψει το γόρδιο δεσμό, Φάκελος Προβληματικές . Πίνακας Συνοπτικός Προϋπολογισμός του ΟΑΕ 1990, ΒΗΜΑ 21-1-90. Για τα συνολικά μεγέθη της βιομηχανίας βλ. Ολοκληρωμένα στοιχεία για τη βιομηχανία που δόθηκαν στη δημοσιότητα από την ICAP στις 21-2-90.

24. Κορφιάτης Χρ "Τρίζου" 130 βιομηχανίες με χρέη 500 δισεκατομμυρίων . ΒΗΜΑ 18-2-90.

25. Δελιβάνη-Νεγρεπόντη Μαρία ο.π. σ. 233. Επίσης Αναστασίου Βασ. "Η ελληνική βιομηχανία μπροστά στο μέλλον" . Οικονομικός Ταχυδρόμος 15 Φεβρουαρίου 1990 σ.35

26. Δελιβάνη-Νεγρεπόντη Μαρία ο.π. σ. 226, 232. Επίσης Αναστασίου Βασ. ο.π. σ. 37.

Έτσι για μεν τις προβληματικές και υπερχρεωμένες των Τραπεζών επιχειρήσεις με εκφρασμένη τη βούληση μη προώθησης εκσυγχρονιστικών επενδύσεων έπρεπε να αναμένεται :

1. σταδιακή επιδείνωση των αποτελεσμάτων που με μαθηματική ακρίβεια θα οδηγούσε στην πώληση των επιχειρήσεων με ελάχιστο τίμημα ή στην εκκαθάριση και
2. μετατροπή του ΟΑΕ σε "αποθήκη χρεών" και λογιστικό γραφείο καταγραφής ζημιών και υπολογισμού χαμένων τόκων, αφού σύμφωνα με το άρθρο 49 στον ΟΑΕ θα χρεώνονται και οι φόροι της δεκαετίας του '70 ώστε μετά ενδεχόμενη πώληση η επιχείρηση να παραδίδεται "καθαρή".

Για τις υπερχρεωμένες επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα μετά συμφωνία του 60% των πιστωτών (Τράπεζες) και του 51% των μετόχων προωθούνταν συμφωνίες ρύθμισης χρεών που ήταν δεσμευτικές και για το δημόσιο. Οι συμφωνίες αυτές απαλλάσσονταν από κάθε φόρο και τέλος υπέρ του δημοσίου και τρίτων.

Μετά την προνομιακή αυτή ρύθμιση των χρεών οι μέτοχοι "ιδιοκτήτες" των 500 δισ. δρχ. χρεών μέχρι χθές, συνεχίζοντας τη λειτουργία τους υπό τις αυτές συνθήκες (αφού άλλωστε δεν υποχρεούνταν για κάτι διαφορετικό) απλά θα αναπαράγουν το φαινόμενο της υπερχρέωσης και μάλιστα πολύ σύντομα.

Με τις ρυθμίσεις αυτές το πρόβλημα της υπερχρέωσης αντιμετωπίσθηκε κοντόφθαλμα το δε γενικότερο ζήτημα της αποβιομηχάνισης αφέθηκε στις δυνάμεις της αγοράς . Οι αποφάσεις και οι ευθύνες για την τύχη της βιομηχανίας μετατίθενταν με εντυπωσιακή ευκολία από τους κατά νόμο υπεύθυνους , (βεβαίως δια νόμου), σε μια περιορισμένη ομάδα διαχειριστών του κεφαλαίου που κατά κοινή ομολογία δεν είχαν να επιδείξουν σοβαρές επιτυχίες,²⁷ αλλά επι πλέον δεν ήσαν διατεθειμένοι να διαθέσουν τα αναγκαία κεφάλαια για να στηρίξουν την επιχείρηση "αποκρατικοποίησης" όπως ονομαζόταν.

Έμεινε το ξένο κεφάλαιο σαν από μηχανής θεός για τη λύση.²⁸ Το ενδιαφέρον όμως του ξένου κεφαλαίου ήδη εκφρασμένο με τις εκτεταμένες εξαγορές²⁹ κύρια βιομηχανιών τροφίμων και ποτών (ΠΑΥΛΙΔΗΣ - ΜΕΤΑΞΑΣ , ΛΟΥΜΙΔΗΣ , TASTY FOODS, ΒΙΑΜΥΛ, ΒΟΤΡΥΣ, ΟΥΖΟ 12 κ.λπ.) περιοριζόταν όπως ήταν φυσικό στη μεγιστοποίηση του κέρδους του, στο πλαίσιο της διεθνούς αγοράς ή στη δημιουργία μονοπωλιακών ή ολιγοπωλιακών καταστάσεων στη χώρα (π.χ. εξαγορά της υπερχρεωμένης ΗΒΗ από την COCA COLA).

Η βεβιασμένη απρογραμμάτιστη και αγχώδης προσπάθεια της λεγόμενης "αποκρατικοποίησης" δεν μπορούσε παρά να επιταχύνει τις τάσεις αποβιομηχάνισης και αφελληνισμού του παραγωγικού ιστού της χώρας.

27. Δελθάνη-Νεγρεπόντη Μαρία ο.π. σ.134-137 και σ. 231 όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται "Η διαμόρφωση κάποιος αωπτής βιομηχανικής συνείδησης στη δεκαετία του 1960-1970, άρχισε επικίνδυνα να διαβρώνεται στη συνέχεια και να δίνει τη θέση της στην ανάπτυξη μιας ολοέν εντονότερης κερδοσκοπικής συνείδησης".

28. Στο υποτιθέμενο ενδιαφέρον του ξένου κεφαλαίου χαρακτηριστικές ήταν οι αναφορές της Διοίκησης του ΟΑΕ. Ενδεικτικά βλ. ανακοινώσεις του Προέδρου του ΟΑΕ της 5-5-90 "...μετά την ορκωμοσία της κυβέρνησης υπήρξε και συνεχίζεται ένας καταγιομός προτάσεων από τους επενδυτές του εξωτερικού και του ελληνικού χώρου. Μεγάλα επιχειρηματικά γκρουπ, αλλά και μεμονωμένοι επενδυτές, από τον Καναδά, τη Γαλλία, την Ιταλία, τις Σκανδιναβικές χώρες, τη Γερμανία, επιδεικνύουν συνεχώς το ενδιαφέρον τους ...". ΕΞΠΡΕΣ 6-5-1990

29. Για το ζήτημα των εξαγορών βλ. εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ της 16-3-90 άρθρο με τίτλο "Κύμα εξαγορών στο άμεσο μέλλον" Επίσης εφημερίδα ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ 30-1-89 "Νέο κύμα εξαγορών".

Η επιδείνωση της θέσης της Ελλάδας, στο διεθνή καταμερισμό εργασίας κάτω από τις διαγραφόμενες συνθήκες, ήταν περισσότερο από βέβαια, ενώ η μη ανακοπή των τάσεων αποβιομηχάνισης θα είχε δυσμενέστερες επιπτώσεις για την κοινωνία και οικονομία μεγάλων περιφερειών της χώρας.

Τρία χρόνια μετά, χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα της οικονομικής εφημερίδας "ΕΞΠΡΕΣ" (22-11-1992) που έθετε το ερώτημα: "Ποιά αποκρατικοποίηση;" και την απάντηση: "Για την ώρα ασκήσεις επι χάρτου!" και την επισήμανση ότι από 300 υποψήφιες για ιδιωτικοποίηση επιχειρήσεις επωλήθησαν μόλις 26 και ουσιαστικά μπορούμε να μιλάμε μόνο για την ΑΓΕΤ Ηρακλής.

Η έρευνα βέβαια, απλά παρέμενε στο επίπεδο, της επισήμανσης της ανικανότητας προώθησης του εγχειρήματος, χωρίς να αναφέρεται στο ουσιαστικό ζήτημα της ουσιαστικής εξόδου από το παραγωγικό σύστημα του συνόλου σχεδόν των επιχειρήσεων της "μεγάλης" βιομηχανίας που είχαν ενταχθεί στο πρόγραμμα αποκρατικοποίησης με σαφείς επιπτώσεις αφ' ενός μεν στο προϊόν της βιομηχανίας, αφ' ετέρου στη συρρίκνωση της περιορισμένης βιομηχανικής παραγωγικής βάσης και στη δραματική αύξηση της βιομηχανικής ανεργίας.

Το Λαύριο, η Κοζάνη, ο Βόλος, η Εύβοια και η Πάτρα αποτέλεσαν τις πρώτες περιφέρειες της χώρας, όπου η βιομηχανική ανεργία έλαβε δραματική έκταση, οι δε συνέπειες από τις απώλειες του εισοδήματος, έγιναν ιδιαίτερα αισθητές στις τοπικές κοινωνίες.

Η βίαιη επιτάχυνση της αποσταθεροποίησης της βιομηχανίας σε συνδυασμό με τη διατήρηση της επενδυτικής αποχής, ενίσχυσαν τις τάσεις επιδείνωσης της θέσης της χώρας στο Διεθνή Καταμερισμό Εργασίας (Δ.Κ.Ε.), διατήρησαν και μεγέθυναν τις ανισορροπίες του ισοζυγίου πληρωμών, ενώ απομάκρυναν τις δυνατότητες συγκρότησης, ενός πόλου ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων παραγωγής, διεθνώς ανταλλαξιμων αγαθών. Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες η εισαγωγική διείσδυση στη βιομηχανία ξεπερνά το 45%, αναδεικνύοντας κατά τραγικό τρόπο τη μειωμένη ανταγωνιστικότητα αυτού του τομέα της οικονομίας που πέραν των εγγενών αδυναμιών και διαρθρωτικών προβλημάτων πιέζεται ασφυκτικά από την ασκούμενη πολιτική.³⁰

Σύντομος Απολογισμός της "Αποκρατικοποίησης".

Στα τέλη του 1993 από τις 45 εταιρείες που βρίσκονταν υπό τον έλεγχο του ΟΑΕ, δώδεκα επιχειρήσεις, μεταξύ των οποίων και η ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ, είχαν μεταβιβασθεί στον ιδιωτικό τομέα, με οριστική σύμβαση μεταβίβασης μετοχών, και συνολικό τίμημα 139,3 δισ. δρχ. εκ των οποίων 128 δισ. δρχ. αφορούν την ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ. Επίσης είχε υπογραφεί οριστική σύμβαση μεταβίβασης του συνόλου του ενεργητικού για δύο (2) επιχειρήσεις με συνολικό τίμημα 812,5 εκατ. δρχ. Οι διαδικασίες για τον κύριο όγκο των προβληματικών επιχειρήσεων βρίσκονταν σε εξέλιξη, επιβαρυνμένες με σημαντικά προβλήματα λόγω ατελών

30. Λιμπεράκη Αντιγόνη- Τραυλός Σπύρος "Κρατικές παρεμβάσεις στη βιομηχανία: άμεση και έμμεση βιομηχανική πολιτική στη δεκαετία του '80" στο συλλογικό τόμο "Βιομηχανική και τεχνολογική μεταβολή στην Ελλάδα" Επιμέλεια Γιάννη Τ. Εκδόσεις Θεμέλιο 1993 σ. 75 και εξής.

συμβάσεων ή τα αδιέξοδα άτολμων και αργόσυρτων εκκαθαρίσεων.³¹ Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι εργαζόμενοι που απολύθηκαν και επιδοτήθηκαν από τον ΟΑΕΔ στο πλαίσιο των ειδικών προγραμμάτων, αναπροσανατολισμού, κατάρτισης και επανένταξης στο παραγωγικό σύστημα, αποτέλεσαν τη δεξαμενή εργατικού δυναμικού για την κάλυψη των αναγκών στις υπό εκκαθάριση επιχειρήσεις.

Ένα άλλο επίσης μέτρο της αναποτελεσματικότητας της παρέμβασης αποκρατικοποίησης αποτελεί η εξέλιξη των υποχρεώσεων των εταιρειών προς τον ΟΑΕ από 31-12-1989 έως 31-12-1993. Οι μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις προς τον ΟΑΕ από 7,1 δισ. δρχ. αυξάνονται σε 18,7 δισ. δρχ. και οι βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις από 95,2 δισ. δρχ. σε 266,3 δισ. δρχ. ως αποτέλεσμα των αυξημένων αναγκών των επιχειρήσεων για κάλυψη των ζημιών και της αδυναμίας εξυπηρέτησης ληξιπρόθεσμων οφειλών.³² Αν στο ποσό αυτό προστεθούν οι συμμετοχές σε συνδεδεμένες επιχειρήσεις καθώς και οι ακάλυπτες εγγυητικές επιστολές, το σύνολο των δεσμευθέντων πόρων στο εγχείρημα, ισοδυναμεί με το σύνολο των επενδυτικών επιχορηγήσεων, ύψους 486 δισ. δρχ. σε τρέχουσες τιμές, του Ν. 1262/82 στον ιδιωτικό τομέα της μεταποίησης, μέχρι και το 1990.³³

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των αποτελεσμάτων της Πειραιϊκής - Πατραϊκής και του μεταλλευτικού συγκροτήματος (ΑΕ Επιχειρήσεων ΜΒ.Ν. και Μακεδονικοί Λευκόλιθοι ΑΕ) που λειτουργεί στη βορειοκεντρική Εύβοια.

Σύμφωνα με τα οικονομικά στοιχεία του πρώτου έτους εκκαθάρισης της Πειραιϊκής-Πατραϊκής (1-8-92/31-7-93) οι ζημιές της περιόδου αυτής ανέρχονται σε 23,4 δισ. δρχ. και οι συνολικές υποχρεώσεις προς μη συνδεδεμένες επιχειρήσεις σε 130 δισ. δρχ. εκ των οποίων 70 περίπου δισ. δρχ. οφείλονται στον ΟΑΕ. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι υποχρεώσεις αυτές στο σύνολό τους δημιουργήθηκαν μετά την μετοχοποίηση των παλαιών χρεών (1987) και ότι την 31-7-93 η καθαρή θέση της Πειραιϊκής - Πατραϊκής ήταν αρνητική κατά 66,5 δισ. δρχ.³⁴

Αντίστοιχα οι επιχειρήσεις ΑΕ Επιχειρήσεων και Μακεδονική Λευκόλιθοι τέθηκαν σε ειδική εκκαθάριση (άρθρο 46α του Ν. 2000/91) την 29-1-1992. Οι ζημιές της πρώτης υποπεριόδου αποκρατικοποίησης (1-1-1990 29-1-1992) ανήλθαν στο ύψος των 23,2 δισ. δρχ. της δε δεύτερης υποπεριόδου (ειδική εκκαθάριση) σε 7,0 περίπου δισ. δρχ.

Μετά τις διαδοχικές αποτυχημένες απόπειρες πώλησης το συγκρότημα συνεχίζει να υπολειπεται σωρεύοντας ζημιές ενώ αν διέκοπτε τη λειτουργία του με τα ποσά που δαπανήθηκαν στη διάρκεια της αποκρατικοποίησης θα μπορούσαν να επιδοτούνται 2160 εργαζόμενοι για μια πενταετία με 2,8 εκατ. δρχ. το έτος.

Τα παραπάνω παραδείγματα δεν είναι μοναδικά, αναφέρθηκαν ενδεικτικά για να δείξουν το μέγεθος των αρνητικών επιπτώσεων από την έλλειψη μακρόχρονης και σταθερής

31. ΟΑΕ, "Συνοπτική Απογραφή, Στόχοι και Αναπτυξιακό Πρόγραμμα του ΟΑΕ" Αθήνα Ιανουάριος 1994.

32. Στοιχεία ΟΑΕ.

33. Οι υπολογισμοί γίνονται με βάση το χρηματοοικονομικό σχήμα για συγκεκριμένες επενδύσεις όπου οι επιχορηγήσεις δεν ξεπερνούν το 34% του συνολικού ύψους της επένδυσης. Βλ. Λιμπεράκη Αντιγόνη-Τραυλός Σπύρος "Κρατικές παρεμβάσεις..." ο.π. σ. 68.

34. Ισολογισμός και αποτελέσματα χρήσης των εταιρειών ΑΕ Επιχειρήσεων ΜΒ.Ν., Μακεδονικοί Λευκόλιθοι ΑΕ και της Πειραιϊκής-Πατραϊκής από το 1990 και εξής.

πολιτικής, σε συνδυασμό με την αναποτελεσματική διαχείριση ζητημάτων που αφορούν μεγάλα βιομηχανικά συγκροτήματα.

Η αποτυχία του εγχειρήματος της αποκρατικοποίησης (κοινωνική και οικονομική) αναδεικνύει σε συνδυασμό με την επίσης αποτυχημένη κρατική παρέμβαση (1983-1989), την αδυναμία της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας να διαχειρισθεί σημαντικά προβλήματα.

Η ευκαιριακή παρουσία και αντιμετώπιση των ζητημάτων από τις κατά καιρούς πολιτικές ηγεσίες σε συνδυασμό με τις αντικειμενικές αδυναμίες του ελληνικού παραγωγικού συστήματος για συστηματική ανάλυση, μακροχρόνιο σχεδιασμό και διάρκεια στην υλοποίηση σημαντικών παρεμβάσεων και την αντιμετώπιση θεμάτων εθνικής κλίμακας, αποτέλεσαν και στην περίπτωση αυτή κύριες αιτίες της αποτυχίας από την εφαρμογή δύο αντίθετων πολιτικών με ιδιαίτερα σημαντικές επιπτώσεις στον παραγωγικό ιστό και την οικονομία της χώρας γενικότερα.